

Ana Radina, asistentica
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**DEBATES IN FAMILY LAW AROUND THE
GLOBE AT THE DAWN OF THE 21ST CENTURY**

**Katharina Boele-Woelki (ed), European Family Law Series, Intersentia,
Antwerp–Oxford–Portland 2009, str. 414**

Knjiga Debates in Family law around the Globe at the Dawn of the 21st Century još je jedna u seriji knjiga istog izdavača posvećenih harmonizaciji i unifikaciji europskog obiteljskog prava. Ovo izdanje je uredila Katharina Boele-Woelki uz doprinose šesnaest autora iz različitih država. Boele-Woelki je, inače, profesorica međunarodnog privatnog prava, komparativnog prava i obiteljskog prava na Molengraaff institutu za privatno pravo Sveučilišta u Utrechtu, predsjednica Komisije za europsko obiteljsko pravo (CEFL) od 2001. godine, a 2007. godine utemeljila je u Utrechtu Centar za europska istraživanja na području obiteljskog prava. Autorica je niza radova s područja komparativnog i europskog obiteljskog prava. Knjiga obuhvaća članke o tri aktualna pitanja koja u posljednje vrijeme provociraju burne rasprave diljem svijeta, a to su: (prisilni) aranžmani u odnosu na djecu, učinkovitost presumpcije očinstva te oblici registracije za istospolne parove. Dodatnu vrijednost daje činjenica da većina članaka ima značaj nacionalnih izvješća, dok pojedini članci predstavljaju komparativne analize više jurisdikcija.

Knjiga ima pet dijelova. Prvi dio pod nazivom **The issues of today in perspective** (str. 1.-52.) donosi uvodna razmatranja obuhvaćena u dva članka, jedan metodološkog pristupa koji je napisala urednica Katharina Boele-Woelki, a drugi povijesnog pristupa koji je napisala Masha Antokolskaia. Slijede, zatim, tri dijela od kojih svaki obuhvaća po nekoliko članaka o jednom od tri pitanja identificirana kao trenutno najznačajnija na globalnoj razini. Tako drugi dio, pod nazivom **(Compulsory) Arrangements regarding children** (str. 53.-120.), donosi članke sljedećih autora: Anna Singer piše o naizmjeničnom boravištu djece rastavljenih roditelja u Švedskoj, Frédérique Granet piše o naizmjeničnom boravištu i preseljenju na francuski način, Theresa Glennon analizira konfliktnu sudsku praksu američkih sudova u rješavanju sporova vezanih za preseljenje roditelja s kojim dijete živi, dok Christina G. Jeppesen de Boer pitanje preseljenja u odnosu na slobodu kretanja i zajedničko izvršavanje roditeljske skrbi razmatra kroz komparaciju rješenja predloženih u CEFL-ovim načelima o roditeljskoj odgovornosti, te aktualnih rješenja u Nizozemskoj i Danskoj. U trećem dijelu pod nazivom **The effectiveness of the pater est rule** (str. 121.-232.) Wendy M. Schrama piše o pravnom položaju djece rođene u neformalnim vezama u Nizozemskoj; Richard J. Blauwhoff razmatra povijesni razvoj koncepta prava na poznavanje vlastitog podrijetla; Matcheld Vonk piše o značenju formalnih i neformalnih intencija u odnosu na pravnu vezu roditelja i djeteta u Nizozemskoj;

Nancy G. Maxwell analizira pravni položaj donora sperme u američkom pravnom uređenju. U četvrtom dijelu knjige pod nazivom **Registration schemes for same sex couples: New jurisdictions** (str. 233.-396.), Pierre de Vos analizira razvoj događaja koji je rezultirao legalizacijom istospolnih brakova u Južnoafričkoj Republici, Matteo Bonini Baraldi piše o raspravama o *de facto* parovima koje se vode u Italiji, Rosa Martins piše o tendencijama u pravnoj regulaciji istospolnog partnerstva u Portugalu, Orsolya Szeibert-Erdős piše o recentnim promjenama pravnog statusa istospolnih parova u Mađarskoj, Talia Einhorn o specifičnoj situaciji istospolnih obiteljskih zajednica u konzervativnom Izraelu, a Ian Curry-Sumner i Scott Curry-Sumner analiziraju pitanja vezana za istospolne zajednice sa stajališta SAD. Peti dio od nazivom **Comparative synthesis** (str. 397.-414.) predstavlja sažetak rasprave autora članaka u ovoj knjizi sa stručnog skupa održanog u Utrechtu u lipnju 2008. godine, ukazuje na pitanja i čimbenike koje treba uzeti u obzir u budućim istraživanjima, a koji su proizašli iz komparativne analize i sinteze globalnih trendova, te završava aneksom sastavljenim od izjava pojedinih sudionika spomenutog skupa.

Urednica Katharina Boele-Woelki započinje prvi dio svojevrsnim metodološkim uvodom u kojemu općenito analizira pristup komparativnom obiteljskom pravu, te nastoji odrediti okvire istog nudeći odgovor na pitanje što bi ono trebalo obuhvaćati. Pored toga, razmatra odnos komparativnog obiteljskog prava prema međunarodnom obiteljskom pravu i obrazlaže razloge primijenjenog tematskog pristupa. Naime, tri teme, odnosno, pitanja kojima se bavi ova knjiga predmet su zakonodavnih inicijativa i promjena diljem svijeta, međusobno različitih sudskih odluka, čak i u okvirima iste jurisdikcije, te katalizatori razmjene teorijskih argumenata. U povijesnom uvodu iznosi se teza o pan-europskoj kulturi, i unutar nje o pan-europskoj 'konzervativnoj' i pan-europskoj 'progresivnoj' kulturi, koje oblikuju obiteljsko pravo i ideologiju, nasuprot argumentu kulturalnih ograničenja ("cultural constraints argument") čija je osnovna postavka jedinstvenost i nepromjenjivost nacionalnih kultura, a time i nacionalnog obiteljskog prava.

Drugi dio knjige bavi se rastućim trendom posljednjih desetljeća u smislu produženja zajedničke roditeljske skrbi nad djecom od strane oba roditelja i nakon prestanka braka, kao i rješenjima u odnosu na mogućnost roditelja s kojim dijete živi da promijeni mjesto boravka. Bez obzira na široke mogućnosti sudova da odluče o naizmjeničnom ili podijeljenom boravku djeteta s oba roditelja, čak i protiv volje jednog od roditelja, kao što je slučaj u Švedskoj, čini se da takve odluke prvenstveno ostvaruju pravo roditelja na pristup djetetu, a ne prava djeteta na oba roditelja. I u odnosu na mogućnost preseljenja roditelja s kojim dijete živi, uočljive su sličnosti. Osim što se pojavljuje problem u odnosu na slobodu kretanja pojedinca, kao jedno od temeljnih prava, prikazanim jurisdikcijama nedostaje regulacija prava na preseljenje onog roditelja s kojim dijete ne živi, što u konačnici rezultira boljim položajem u odnosu na drugog roditelja.

Obzirom na sve veći broj (različitih oblika) nebračnih zajednica i djece rođene u takvim zajednicama, kao i mogućnosti asistirane reprodukcije, treći

dio knjige analizira nužnost boljeg uređenja pravnog položaja djece na tom području. Nizozemski primjer pokazuje kako se sve češće funkcija obitelji ne poklapa s formom obitelji u pravnom smislu, a kao jedna od mogućnosti predloženo je proširenje presumpcije očinstva, dosada rezervirane isključivo za (heterosk seksualne) bračne parove, i na neke oblike nebračnih zajednica. Kada je u pitanju asistirana reprodukcija, ukazuje se na očitu potrebu pravnog uređenja učinaka koje imaju formalno i neformalno izražene intencije pojedinaca uključenih u postupak. Kako je vidljivo iz pregleda prakse američkih sudova, pojedinci često bivaju zatečeni neočekivanim biološkim porivima ili emocijama u odnosu na dijete u čijem stvaranju su trebali sudjelovati samo svojim genetskim materijalom, ne i izvršavanjem roditeljske uloge.

Četvrti dio ukazuje na još jedan globalni trend sve šireg državnog priznavanja istospolnih zajednica, iako se oblici tog priznavanja te njegovi učinci bitno razlikuju od države do države. Zanimljivo je primijetiti koliki je utjecaj u ovom području imala liberalna praksa najviših sudova, čak i u onim jurisdikcijama koje bismo opisali strogo konzervativnima, kao što su npr., Južnoafrička Republika ili Izrael. U ortodoksom izraelskom društvu, nimalo iznenađujuće, isključena je mogućnost sklapanja istospolnih brakova, ali takvi brakovi zaključeni u inozemstvu bit će priznati i registrirani kao takvi. Međutim, primjer Južnoafričke Republike, gdje je tek mali broj istospolnih parova dosada iskoristio mogućnost sklapanja braka, te Italije i Mađarske, s njihovim zakašnjelim reakcijama na ovu društvenu pojavu, pokazuje da stvarno poboljšanje položaja istospolnih zajednica, osim zakonskog priznanja, zahtijeva korjenitu promjenu društvenih stavova.

U kontekstu svakodnevnih analiza globalizacijskih procesa, neizbježne su rasprave o njihovim posljedicama po obiteljskopravne odnose i regulaciju istih. Unatoč, barem na prvi pogled, bitno različitim rješenjima istih pitanja u pojedinim pravnim sustavima diljem svijeta, očito je da se ta kretanja, na kraju, ipak susreću u mnogim točkama. Isto tako, primjetne su i neke istovrsne poteškoće na koje nailaze države koje se pokušavaju nositi s društvenim promjenama. Bez obzira na to razmatramo li globalizaciju s pozitivnog ili negativnog aspekta, nesporno je da ona približava i ono što smo ranije smatrali nespojivim.